

DEVELOPMENT OF LOGISTICS IN BULGARIA

Venelin Terziev

Russian Academy of Natural History, Moscow, Russia, Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria, University of Rousse, Rousse, Bulgaria

terziev@skmat.com

Vanja Banabakova

Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria v.banabakova@abv.bg

Marya Ilcheva

National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria mkilcheva@abv.bg

Abstract: The objective assessment of the development of logistics in a certain country is of great importance for the undertaking of adequate activities at organizational and national level for its further improvement. One of the most important criteria in this regard is the international comparisons. Few years ago appeared a new really important source of international comparisons in the field of logistics. The index of logistical efficiency possesses a lot of analytical possibilities for assessment of the development of logistics which should be applied also in Bulgaria. It is calculated on the base of indicators which characterize the status of the logistics of the individual countries in six **fields**: efficiency of customs procedures – speed, simplicity, predictability of formalities; quality of transport and communication infrastructure; problems in organizing international shipment; competence of local logistical sector; ability to track international shipment; timeliness and reliability of shipment.

In 2007 Bulgaria was at 55th position (index 2,87) out of 150 countries, while in 2010 it was positioned 63 (index 2,83) out of 155 countries, which means that there is a deterioration for the relative position of the country in comparison with the other countries, as well as for the value of the logistical efficiency. In the two researches Bulgaria is amongst the member counties of European Union. The position of Bulgaria in the rating of the World Bank is dynamic, together with the value of the evaluated index. For the period 2007 – 2016 one cannot make unconditional indications for the conditions of the logistics in the country. The best position of Bulgaria is in 2012 when compared with the previous periods Bulgaria ascended with 27 positions up and the index goes up with 13,4%. However in 2016 the position of the country as well as the value of the index is lowest for the whole period. It is obvious that there is a decline with 25 positions in the global rating compared with 2014, while the value of the index is declined with 11%.

A distinct interest for the exposure of the status of the logistics in the country is related with the analyses of the components of the Index of logistical efficiency in Bulgaria and their variation in the time. The analysis shows unenviable rating of the country in comparison with the other countries in terms of components of logistical efficiency. With best values for the period 2007 – 2016 is the category Timeliness of the shipment. In 2016 this indicator is with highest value amongst the six components of the index although there is a decline with 7% compared with the beginning of the period. At the end of this 10-years period one can see that there is a worsening of the values of four out of six main indicators of the index, as well as the same indicator compared with the beginning of the period. Exceptions of this trend are the categories of Logistical competence and International shipment. There is a slight increase amongst them. We cannot define an unconditional negative trend for the period because in 2012 and 2014 there are positive changes not only in the generalized indicator but also in its components.

Keywords: logistics, logistical infrastructure, index of logistical efficiency.

РАЗВИТИЕ НА ЛОГИСТИКАТА В БЪЛГАРИЯ

Венелин Терзиев

Русенски университет „Ангел Кънчев”, Русе, България, Национален военен университет „Васил Левски”, Велико Търново, България, Руска академия по естествознание, Москва, Русия

terziev@skmat.com

Ваня Банабакова

Национален военен университет „Васил Левски”, Велико Търново, България

v.banabakova@abv.bg

Мария Илчева

Резюме: Обективната оценка на степента на развитие на логистиката в дадена страна е от съществено значение за предприемането на адекватни действия на организационно и национално ниво за нейното усъвършенстване. Един от най-важните критерии в това отношение са международните сравнения. От няколко години се появи изключително ценен източник за международни сравнения в областта на логистиката. Индексът на логистичната ефективност притежава редица аналитични възможности за оценка на развитието на логистиката, които следва да се използват и за България. Той се изчислява въз основа на показатели, които характеризират състоянието на логистиката на отделните страни в шест области: ефективност на митническите процедури - скорост, простота, предвидимост на формалностите; качество на транспортната и комуникационната инфраструктура; проблеми при организиране на международни пратки; компетентност на местния логистичен сектор; способност за проследяване на международни пратки; навременност и надеждност на доставките.

През 2007 г. България е на 55-та позиция (индекс 2,87) от 150 страни, а през 2010 г. на 63-та позиция (индекс 2,83) от 155 страни, т.е. налице е влошаване, както на относителната позиция на страната спрямо другите страни, така и по стойност на логистичната ефективност. И в двете изследвания България е след всички страни-членки на ЕС. Позицията на България в класацията на Световната банка е динамична, както и стойността на наблюдавания индекс. За периода 2007 – 2016 г. не могат да бъдат изведени категорични индикации за подобряване на състоянието на логистиката в страната. Най-добрата ни позиция е през 2012 г., когато в сравнение с предходния период България се изкачва с 27 места нагоре, а индексът нараства с 13,4%. През 2016 г., обаче както позицията на страната, така и стойността на индекса са най-ниски за целия период. Налице е спад с 25 места в глобалната класация в сравнение с 2014 г., а стойността на индекса намалява с 11%.

Определен интерес за разкриване състоянието на логистиката в страната представлява анализът на компонентите на Индекса на логистична ефективност на България и тяхното изменение във времето. Анализът показва незавидна позиция на страната в сравнение с другите страни по компоненти на логистичната ефективност. С най-добри стойности за периода 2007 – 2016 г. е категорията Навременност на доставките. През 2016 г. този индикатор има най-висока стойност сред шестте компонента на индекса, въпреки 7% снижение в сравнение с началото на периода. В края на този 10-годишен период е налице влошаване на стойностите при четири от шестте основни индикатори на индекса, както и на самия показател в сравнение с началото на периода. Изключение е са категориите Логистична компетентност и Международни пратки. При тях има известно повишение. Не може да се отчита категорична негативна тенденция за периода, защото през 2012 и 2014 г. са отбелязани положителни изменения, както при обобщаващия показател, така и при всички негови компоненти.

Ключови думи: логистика, логистична инфраструктура, индекс на логистичната ефективност.

1.УВОД

Обективната оценка на степента на развитие на логистиката в дадена страна е от съществено значение за предприемането на адекватни действия на организационно и национално ниво за нейното усъвършенстване. Един от най-важните критерии в това отношение са международните сравнения. За съжаление съществуващата статистическа отчетност (национална и международна) не позволяват преки международни сравнения в областта на логистиката, поради което този проблем се решава с използване на информация, получена главно от научни изследвания. В това отношение съществуват разнообразни източници на информация, които имат различна познавателна стойност и предоставят различни възможности за международни сравнения в областта на логистиката.

Целта на настоящата разработка е изследване позицията на България в сравнение с другите страни в света, Европа и Балканския полуостров съобразно проведените изследвания за измерване Индекса на логистичната ефективност.

2.ПОЗИЦИЯ НА БЪЛГАРИЯ В СВЕТА, ЕВРОПА И БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ СПОРЕД ИНДЕКСА НА ЛОГИСТИЧНАТА ЕФЕКТИВНОСТ

От няколко години се появи изключително ценен източник за международни сравнения в областта на логистиката. През 2007 г. след няколко години подготовка Световната банка за първи път публикува **Индекс на логистичната ефективност (Logistics Performance Index - LPI)** за 150 страни, а през 2010 г. за

155 страни. Следващите проучвания са проведени през 2012, 2014 и 2016 г. Предназначението на Индекса на логистичната ефективност е да допълни индексите на Световния икономически форум - Глобалният индекс на конкурентоспособността (Global Competitiveness Index) и Индексът на бизнес конкурентоспособността (Business Competitiveness Index).

Индексът на логистичната ефективност притежава редица аналитични възможности за оценка на развитието на логистиката, които следва да се използват и за България.

Инициативата за създаването на Индекса на логистичната ефективност (ИЛЕ) е на Световната банка (Департамента по международна търговия и транспорт) и на Училището по икономика в Турку (Финландия). ИЛЕ се основава на анкетни проучвания, които се провеждат с активното съдействие на Международната федерация на асоциациите на спедиторите (FIATA) и Асоциацията на глобалните експресни доставчици и превозвачи (GEA) и финансовата подкрепа на правителствата на Финландия, Норвегия, Швеция и Великобритания.

Той се изчислява въз основа на показатели, които характеризират състоянието на логистиката на отделните страни в шест **области**¹⁰⁰: ефективност на митническите процедури - скорост, простота, предвидимост на формалностите; качество на транспортната и комуникационната инфраструктура; проблеми при организиране на международни пратки; компетентност на местния логистичен сектор; способност за проследяване на международни пратки; навременност и надеждност на доставките.

Данните се събират, чрез анкета на представители на глобалните логистични оператори - големите международни спедиторски и куриерски фирми (1000 през 2009 г.). Субективните оценки са допълнени с обективни данни за състоянието на посочените области. Всяка от посочените области се оценява по петстепенна скала от 1 до 5. Общият индекс на логистичната ефективност също заема стойности между 1 и 5 и се получава като обикновена средна аритметична от шестте области.

Намеренията на инициаторите са на всеки 2-3 години да се провеждат изследвания на Индекса на логистичната ефективност. Целта е да се създаде международна база от данни, съпоставима в две **направления** - между страните и във времето.

Идеята на индекса е да покаже в кои страни е сравнително лесно да се търгува, поради развитата логистична инфраструктура и къде логистичните услуги са по-трудно достъпни или не са достатъчно благонадеждни, според оценката на клиентите.

Индексът на логистичната ефективност предоставя съпоставима оценка за състоянието на логистиката в отделните страни и дава възможност за анализи и разработване на политики за развитие на отделните области на логистиката.

Въвеждането на Индекса на логистичната ефективност се явява признание за важността на логистиката в глобализиращия се свят и позволява на отделните страни да оценят логистичните си системи в сравнение с другите страни и да предприемат необходимите действия за привеждане на националните си логистични системи в съответствие с тенденциите в света.

Досега са публикувани резултатите от пет изследвания на Индекса на логистичната ефективност - през 2007, 2010, 2012, 2014 и 2016 г. От тях може да се определи позицията на България по Индекса на логистичната ефективност в света и Европа. Пилотното измерване включва 150 страни.

Според изследването на Световната банка, базирано на получените резултати от индекса, страните, които се характеризират с най-предвидими, ефективни и утвърдени логистични процедури за осъществяване на търговия имат по-голяма вероятност да напреднат в технологичното си развитие, в икономическата либерализация и да получат по-голям достъп до международните пазари. И обратно - страните, в които разходите за логистика като цяло са по-високи, пропускат много от възможностите на глобализацията. Най-големите разходи за компаниите не са таксите за транспорт, разтоварване, доставка, складиране или таксите на посредниците, а основно предвидимостта на обслужването и качеството на логистичните услуги. Най-важно е дали компаниите могат да разчитат на веригата на доставки и дали стоките ще пристигнат на време. Ето защо, най-големите разходи на компаниите са свързани с осигуряване на перфектно обслужване и качество на логистичните услуги.

¹⁰⁰ Arvis J-F, Mustra M., Ojala L., Shepherd B., Saslavsky D. Connecting to Compete 2010. The Logistics Performance Index and Its Indicators. World Bank, 2010.

Според изследването от 2007 г., Сингапур е най-големият транспортен и логистичен център и се нарежда на първо място в световната класация. Развитите държави заемат челни позиции: Германия е на трето място, Япония - на шесто, Великобритания - на девето, Канада - на десето, САЩ - на четиринадесето. В същото време, ситуацията при развиващите се страни не е така хомогенна и има различия между тях. Китай и Чили, например, заемат съответно 30 и 32 място, докато някои икономики от групата с по-високи доходи като петролните производители се класират по-надолу.

За сравнение Сингапур е на първо място в световната класация за транспортни и логистични центрове, а България – на 55-о.¹⁰¹(Таблица 1.)

Таблица 1. Резултати за България според Индекса на логистичната ефективност

Категория	Резултат	Ранг
Общо индекс	2,87	55
Митници	2,47	66
Инфраструктура	2,47	64
Международни доставки	2,79	59
Компетентност на служителите	2,86	53
Проследяване на пратките	3,14	39
Местни логистични разходи	2,91	81
Спазване на срокове	3,56	43

Високите разходи за транспортна и търговска логистика и по специално - лошото качество на услугите, представляват бариера за търговията и преките чуждестранни инвестиции и по този начин и за икономическия растеж. Проучването показва, че съществува връзка между реформите в митниците, граничния контрол, развитието на инфраструктурата и регулациите в транспортния сектор. Най-големите реформатори сред развиващите се страни по региони са: Корея (25 място) от Източна Азия, Чили (32) от Латинска Америка, следвана от Аржентина (45) и Мексико (56); Индия (39) от Южна Азия; Оман (48) от Средния изток и Турция (34) от Източна Европа.

България е на 55-то място в класацията с общ резултат 2,87 точки от възможни 5. По компоненти на индекса най-добре се представя в категорията „спазване на срокове от куриерските фирми”, а най-зле - в „качество на транспортната и ИТ инфраструктура” и „ефективност на процеса на освобождаване от митници”. Резултатът на България е по-висок от средния за региона на Европа и Централна Азия, но почти всички страни-членки на ЕС ни изпреварват.

На по-предни позиции от България са и Йордания, Виетнам, Панама, Катар. Това означава, че е необходимо да се извършат реформи в страната в тази сфера, за да се подобрят условията на търговия и ефективността на логистичната инфраструктура, което от своя страна да доведе до по-благоприятен бизнес климат. Това може да се постигне, чрез по-голяма конкуренция на пазара, по-ефективки и прозрачни митнически процедури и по-малко административни ограничения пред търговията.

Първите две изследвания са доста сходни по обхват. През 2007 г. в изследването са включени 150 страни, а през 2010 г. - 155 страни. В първото изследване класацията се води от Сингапур, а във второто - от Германия.

В челните позиции и при двете изследвания са водещите страни от ЕС и света (Таблица 2.)¹⁰².

Таблица 2. Първите 10 страни по Индекс на логистичната ефективност през 2010 г. и 2007 г.

Страни	ИЛЕ 2010		ИЛЕ 2007	
	Място	Стойност	Място	Стойност
Германия	1	4,11	3	4,10
Сингапур	2	4,09	1	4,19
Швеция	3	4,08	4	4,08
Холандия	4	4,07	2	4,18
Люксембург	5	3,98	23	3,54
Швейцария	6	3,97	7	4,02

¹⁰¹ Logistics Performance Index, World Bank, 2007.

¹⁰² Източник: World bank The Logistics Performance Index and Its Indicators, 2007, 2010 (www.worldbank.org).

Япония	7	3,97	6	4,02
Великобритания	8	3,95	9	3,99
Белгия	9	3,94	12	3,89
Норвегия	10	3,93	16	3,81

И при двете изследвания е разкрита положителна корелация между степента на развитие на отделните страни (измерена с показателя „брутен вътрешен продукт на глава от населението“) и индекса на логистичната ефективност. Независимо от това, кой от двата показателя е причина или следствие, очевидно е, че по-високата степен на развитие на логистиката съответства на по-висока степен на икономическо развитие.

България е включена и в следващите три изследвания, което ни позволява да направим сравнения, както във времето (между 2007 г. и 2016 г.), така и с други страни. В таблица 3. е представена обобщена информация за ИЛЕ за периода 2007 – 2016 г. по данни на Световната банка.¹⁰³

Таблица 3. Обобщена информация за ИЛЕ за периода 2007 – 2016 г. по данни на Световната банка

Година на проучването	Брой участвал и страни	Първо място в класацията		Последно място в класацията		България в класацията	
		Страна	ИЛЕ	Страна	ИЛЕ	Позиция	ИЛЕ
2007	150	Сингапур	4,19	Афганистан	1,21	55	2,87
2010	155	Германия	4,11	Сомалия	1,34	63	2,83
2012	155	Сингапур	4,13	Борунди	1,61	36	3,21
2014	160	Германия	4,12	Сомалия	1,77	47	3,16
2016	160	Германия	4,23	Сирия	1,60	72	2,81

През 2007 г. България е на 55-та позиция (индекс 2,87) от 150 страни, а през 2010 г. на 63-та позиция (индекс 2,83) от 155 страни, т.е. налице е влошаване, както на относителната позиция на страната спрямо другите страни, така и по стойност на логистичната ефективност. И в двете изследвания България е след всички страни-членки на ЕС.

Позицията на България в класацията на Световната банка е динамична, както и стойността на наблюдавания индекс. За периода 2007 – 2016 г. не могат да бъдат изведени категорични индикации за подобряване на състоянието на логистиката в страната. Най-добрата ни позиция е през 2012 г., когато в сравнение с предходния период България се изкачва с 27 места нагоре, а индексът нараства с 13,4%. През 2016 г., обаче както позицията на страната, така и стойността на индекса са най-ниски за целия период. Налице е спад с 25 места в глобалната класация в сравнение с 2014 г., а стойността на индекса намалява с 11%.¹⁰⁴

Определен интерес представлява сравнението на България с другите страни в две направления - със страните от Източна Европа (новите страни-членки на ЕС) и със страните от Балканския полуостров. Двете сравнения имат различна познавателна стойност.

Класацията сред източноевропейските страни-членки на ЕС през 2010 г. се води от Чехия, следвана от Полша, Латвия и Словакия. Тези страни заедно с Естония и Литва подобряват позициите си по степен на развитие на логистиката.

Проучването показва, че България изостава в областта на логистиката в сравнение с всички страни от Източна Европа, които са членки на ЕС. Нещо повече, България е в групата от няколко страни (Унгария, Словения и Румъния), при които е налице влошаване на показателя.

При сравнението със страните от Балканския полуостров въз основа на индекса на логистичната ефективност за периода 2007 – 2010 г. се наблюдава, че най-напред в класирането е Турция, следвана от Гърция и Румъния. България заема четвърта позиция. Този резултат потвърждава резултатите от някои независими изследвания на привлекателността на страната за чуждестранни инвестиции, които показват, че недостатъчно развитата логистика (в т. ч. логистичната инфраструктура) са причина страната да получава по-ниски оценки от някои други, съседни на нас страни като Гърция, Турция и Румъния.

¹⁰³ The World Bank. Logistics Performance Index. Достъпан на: <http://lpi.worldbank.org/>.

¹⁰⁴ Благоева, С. Актуални проблеми на развитието на логистиката в България. Сборник с доклади от международна научно-практическа конференция „Съвременната логистика – бизнес и образование“, Изд. Наука и икономика, ИУ, Варна, 2017, стр. 26.

Изследванията, свързани с Индекса на логистичната ефективност за страните от Балканския полуостров свидетелстват за неблагоприятната картина за региона като цяло, в т. ч. и за България. Известно е, че логистиката е силно свързана с международната търговия и разходите по нейното осъществяване. Фактът, че България е заобиколена от страни с по-ниска степен на развитие на логистиката, би повлияло отрицателно на осъществяваната от български компании логистика при международната търговия.

3. ПОЗИЦИЯ НА БЪЛГАРИЯ СПОРЕД КОМПОНЕНТИТЕ НА ИНДЕКСА НА ЛОГИСТИЧНАТА ЕФЕКТИВНОСТ

Определен интерес за разкриване състоянието на логистиката в страната представлява **анализът на компонентите на Индекса на логистична ефективност** на България и тяхното изменение във времето.

Анализът показва незавидна позиция на страната в сравнение с другите страни по компоненти на логистичната ефективност.

С най-добри стойности за периода 2007 – 2016 г. е категорията Навременност на доставките. През 2016 г. този индикатор има най-висока стойност сред шестта компонента на индекса, въпреки 7% снижение в сравнение с началото на периода. В края на този 10-годишен период е налице влошаване на стойностите при четири от шестте основни индикатори на ИЛЕ, както и на самия показател в сравнение с началото на периода. Изключение е са категориите Логистична компетентност и Международни пратки. При тях има известно повишение. Не може да се отчита категорична негативна тенденция за периода, защото през 2012 и 2014 г. са отбелязани положителни изменения, както при обобщаващия показател, така и при всички негови компоненти.

Всички обхванати в проучването области на логистиката са взаимно обвързани и съществуват зависимости между реформите в митниците, граничния контрол, развитието на инфраструктурата, регулациите в търговията и транспортния сектор, качеството на предлаганите логистични услуги и своевременното достигане на товарите до тяхното местопредназначение. Независимо от тази взаимна обвързаност, като най-сериозни проблеми в България се очертават състоянието на транспортната инфраструктура и редица проблеми, свързани с липсата на прозрачност, трудно предвидими формалности, забавяне при освобождаване на пратки и товари от митниците и други. Тези слабости се открояват на основата на следните факти:

На първо място, оценките за качеството на инфраструктурата заедно с ефективността на митническите процедури са най-ниски през целия 10-годишен период;

На второ място, налице е тенденцията на влошаване на позицията на България в глобалното класиране по тези категории, като за 2016 г. по показателя Митнически процедури България заема 101 място, а по показателя Логистична инфраструктура заема 97 място, от общо 160 страни, които участват в проучването.

Добрата транспортна инфраструктура и създаването на условия за свободно движение на товари и хора в рамките на единния европейски пазар, се явяват ключови фактори за развитие на националните икономики и изоставането на България в това направление в сравнение с другите европейски страни е видно. Налице са амбиции за интегриране на българската транспортна система в европейската и привличане на международен товарен трафик през страната, но те изискват достигане на равнището на развитие и модернизация на транспортната инфраструктура поне на страните, с които България граничи. За периода 2007 – 2016 г. водеща позиция има Турция, като само за 2016 г. Турция изостава с една позиция и Гърция е на първо място. България е на последно място, след Македония, Сърбия и Румъния.¹⁰⁵ Публикуваните данни за Индекса на логистичната ефективност и неговите компоненти предоставят широки аналитични възможности. Те позволяват, както да се оценява моментното състояние, така и прогреса във времето на отделните страни в сравнение с други страни и света като цяло.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение на могат да се обобщат следните **изводи**:

- Пазарът на логистични услуги в България показва, че той е в процес на развитие и реструктуриране и определено следва тенденциите в развитието на пазара на логистични услуги в света.

¹⁰⁵ Благоева, С. Актуални проблеми на развитието на логистиката в България. Сборник с доклади от международна научно-практическа конференция „Съвременната логистика – бизнес и образование“, Изд. Наука и икономика, ИУ, Варна, 2017, стр. 28-29.

- Развитието на пазара на логистични услуги в България, независимо, че следва общите световни тенденции определено изостава от развитието на пазара на логистични услуги в страните с развита пазарна икономика в следните направления.
- Позицията на България в класацията на Световната банка е динамична, както и стойността на наблюдавания индекс. За периода 2007 – 2016 г. не могат да бъдат изведени категорични индикации за подобряване на състоянието на логистиката в страната. Най-добрата ни позиция е през 2012 г.. През 2016 г., обаче както позицията на страната, така и стойността на индекса са най-ниски за целия период.
- Според анализа на компонентите на Индекса на логистичната ефективност страната има незавидна позиция в сравнение с другите страни като най-съществено е изоставането в областта на логистичната, в т.ч. транспортната инфраструктура и митническите процедури.
- На основата на международните сравнения в областта на логистиката – общо и по отделни индикатори, могат се очертаят основните насоки за подобряване на състоянието на логистиката в страната: модернизирание и развитие на логистичната инфраструктура, особено в частта интермодални терминали; повишаване на ефективността на митническите процедури; инвестиции в информационни технологии в областта на логистиката; повишаване на логистичната компетентност и други.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Arvis J-F, Mustra M., Ojala L., Shepherd B., Saslavsky D. Connecting to Compete 2010. The Logistics Performance Index and Its Indicators. World Bank, 2010.
- [2] Благоева, С. Актуални проблеми на развитието на логистиката в България. Сборник с доклади от международна научно-практическа конференция „Съвременната логистика – бизнес и образование”, Изд. Наука и икономика, ИУ, Варна, стр. 26., 2017.
- [3] Димитров, П. Оценка на развитието на логистиката в България въз основа на международни сравнения. Сборник доклади от конференция на тема „Логистиката – настояще и бъдеще”, Изд. ИБИС, УНСС, С., стр. 17-25, 2011.
- [4] Logistics Performance Index, World Bank, 2007.
- [5] World bank The Logistics Performance Index and Its Indicators, 2007, 2010 (www.worldbank.org)